

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

*Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй
байдлыг хангах тухай хуулийн төслийн талаар*

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж хүний эрх, эрх чөлөөг хангах төрийн үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах үндсэн зарчмыг тунхагласан. Энэхүү зарчим нь төрөөс нийгмийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн хууль тогтоомжийг тухай бүр нь боловсронгуй болгох агуулгыг өөртөө агуулж байдаг.

Түүнчлэн, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Аравдугаар зүйлийн 2, 3 дахь хэсэгт зааснаар Монгол Улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар сахин биелүүлэх үүрэгтэй бөгөөд соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон олон улсын гэрээ хүчин төгөлдөр болсон үеэс эхлэн дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилнэ гэж заасны дагуу Монгол Улсын нэгдсэн орсон Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг конвенцын 24 дүгээр зүйлд “оролцогч улс бүр эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд мэдүүлэг өгч буй гэрчийг болзошгүй өшөө авалт, заналхийллээс үр нөлөөтэй хамгаалах, шаардлагатай тохиолдолд уг арга хэмжээг тэдгээрийн гэр бүлийн гишүүд болон ойр дотнын бусад этгээдэд мөн адил хамааруулах зохих арга хэмжээг авах” үүрэгтэйг, мөн Авлигын эсрэг конвенцын 32 дугаар зүйлд “оролцогч улс бүр уг конвенцын дагуу тогтоосон гэмт хэргийн талаар мэдүүлэг өгч буй гэрч, шинжээч, зохих тохиолдолд тэдгээрийн хамаатан садан болон бусад ойрын хүнийг өс хонзон, айлган сүрдүүлгээс үр дүнтэйгээр хамгаалах арга хэмжээг дотоодын эрх зүйн тогтолцоонд нийцүүлэн авах” үүрэгтэй.

Эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар буюу хүний нэр төрийг доромжлон харьцаж шийтгэхийн эсрэг конвенцын 13 дугаар зүйлд “оролцогч улс түүний нутаг дэвсгэрт эрүүдэн шүүгдсэн хэмээн мэдүүлж буй этгээд эрх бүхий байгууллагад гомдол гаргах, хэргээ шуурхай, шударгаар хянан шалгуулах нөхцөлийг хангахын зэрэгцээ гомдол гаргасан этгээд болон гэрчүүдийг гомдол гаргасан, нотлох баримт гаргаж өгсөнтэй нь холбогдуулан зүй бусаар харьцах, айлган сүрдүүлэхээс хамгаалах арга хэмжээ авах үүрэгтэй”.

Мөн Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 2 дугаар зүйлд “... эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн аливаа хүнийг үр нөлөөтэй эрх зүйн хамгаалалтаар хангах” гэж, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 1985 онд баталсан “Гэмт хэрэг, хүчирхийллийн хохирогчдыг хамгаалах үндсэн зарчмын тухай” тунхаглалын 6 дугаар зүйлд “гэмт хэргийн хохирогчийн аюулгүй байдлыг нэн тохиромжтой нөхцөлөөр хангах, мөн заналхийлэл буй тохиолдолд гэрчийг хамгаалах” гэж, Шүүхийн бие даасан байдлын талаарх суурь зарчмын 2-т “Шүүх аливаа хэргийг хэний ч нөлөөнд авталгүйгээр, сэтгэл хөдлөл, дарамт шахалт,

сүрдүүлэггүйгээр шийдвэрлэх”, 7-д “Гишүүн улсын үүрэг нь шүүх эрх мэдлийг чиг үүргээ зохих ёсоор хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай арга хэрэгслээр хангах”-ыг чиглэл болгон гишүүн улс орнуудын хүлээх үүргийг тус тус заасан.

Эдгээрийг үндэслэн, дээрх Үндсэн хуулийн шаардлагад нийцүүлэн гэрч, хохирогчийг хамгаалах тогтолцоог олон улсын хүний эрхийн стандарт, хэм хэмжээний акт болоод нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан өөрчлөх хэрэгцээ шаардлагыг бий болгосон.

Энэ хүрээнд Монгол Улсын Их Хурлаас баталсан урт болон дунд хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд мөн дээрх олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийг хэрэгжүүлэх зорилгоор бодлогын баримт бичгүүдэд уг тогтолцоог боловсронгуй болгох чиглэлээр тодорхой заалтуудыг тусгаж оруулсан. Тухайлбал, Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны 7.4.1-д салбарын эрх зүйн шинэтгэлийг нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцүүлэн төгөлдөржүүлэх, 7.3.9-д гэрч, хохирогчийг хамгаалах тогтолцоог бэхжүүлэн хэрэгжүүлэх, мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан “Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 4.2.1.14-т гэрч, хохирогчийг хамгаалах үйл ажиллагааг шинэ шатанд гаргах, 4.1.1.14-т хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, үндэсний хууль тогтоомжийг хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэх ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх, хуулиас давсан зохицуулалт бүхий дүрэм, журмуудад дүн шинжилгээ хийж, цэгцлэх арга хэмжээ авах талаар тус тус зааж өгсөн.

Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа гэрч, хохирогчийг хамгаалахад чиглэсэн хууль тогтоомжоор хамгаалалтад авах хүмүүсийн хүрээ, хамгаалалт хэрэгжүүлэх хүч хэрэгсэл, зохион байгуулалтын хувьд оновчтой бус байдал нь хүний эрхийг зөрчигдөх нөхцөл бүрдүүлжээ. Тухайлбал, хамгаалалтын арга хэмжээ сонгон хэрэглэхэд тухайн хамгаалалт хэрэгжүүлэх тусгай чиг үүргийн оролцоо байдаггүйгээс мэргэжлийн үйл ажиллагааг хүртээмжтэй, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжгүй, зөвхөн эрүүгийн хавтаст хэрэг бүрдсэн үед хамгаалалт авах үндэслэл бий болдог нь шуурхай байдлыг хангаагүй, хамгаалалт авах шийдвэрийг хэд хэдэн субъект гаргах боломжтой байдал нь оновчтой бус хэрэгжүүлсний улмаас хүлээлгэх хариуцлагын тогтолцоо байхгүй, тодорхой төрлийн хамгаалалтын арга хэмжээний талаарх эрх зүйн зохицуулалт хангалтгүйгээс хэрэгжүүлэх боломжгүй зэрэг багагүй тулгамдсан асуудал бий болжээ.

Иймээс дээрх асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилгоор, мөн нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын тухай хуулийн төслийг боловсруулсан.

Энэ хуулийн зорилтыг “хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэгч, оролцогч болон хуульд заасан бусад хүний амь нас, эрүүл мэндийг гэмт халдлага, заналхийллээс хамгаалах, шүүхийн аюулгүй байдал, шүүн таслах ажиллагааны хэвийн нөхцөлийг хангах, Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын

албаны тогтолцоо, чиг үүрэг, алба хаагчийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлоход оршино” гэж томъёолж, дагнасан байгууллага нь хамгаалалтын арга хэмжээ хэрэгжүүлэх мэргэжлийн чиг үүргээ хараат бусаар, бие дааж хэрэгжүүлэх бөгөөд ингэхдээ хамгаалалтад авах хүмүүсийн цар хүрээг өргөжүүлсэн зэрэг олон талын ач холбогдолтой юм.

Энэхүү төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн үзэл санаанд нийцсэн, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” зарчмыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн, хамгаалалтын арга хэмжээний эрх зүйн үндсийг тодорхой болгож, дагнасан байгууллага цагдаа, тагнуул, авлигатай тэмцэх байгууллагаас хамааралгүйгээр чиг үүргээ хэрэгжүүлэх боломж бүрдсэн нь хүний эрх, эрх чөлөө баталгаатай хангагдах суурь нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлэх, холбогдох байгууллага, албан тушаалтны саналыг үндэслэн төсөлд зарим засвар өөрчлөлтийг оруулсан болно.

Хуулийн төслийг танилцуулах олон нийтийн хэлэлцүүлгийг 2026 оны 02 дугаар сарын 06-ны өдөр Хууль, зүй дотоод хэргийн яамны хурлын танхимд зохион байгуулсан болно.

---o0o---